

УДК 378.14

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.68-2.9>**М. Ф. Криштанович**доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ПРАВНИКІВ

Статтю присвячено вивченню сутності, теоретичних і методичних засад організації й функціонування дистанційного навчання в закладах вищої освіти України, яким приділено значну увагу в працях вітчизняних і зарубіжних науковців.

Науковці ґрунтовно розкривають зміст нової освітньої парадигми – дистанційного навчання, що визначає необхідність забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх тих, хто має бажання навчатися, потребу навчатися і хто має для цього достатні можливості. У статті з'ясовано, що рівень наукового дослідження питань забезпечення дистанційного навчання майбутніх правників значною мірою визначається станом розробленості теорії та рівнем упровадження й застосування відповідних методів і принципів для практичного вирішення цієї актуальної проблеми. У цьому плані виняткове значення має спрямованість теорії на дослідження основ їх дистанційної освіти.

Також сформульовано основні принципи будови й функціонування дистанційного навчання, які полягали в забезпеченні технологічної спрямованості і структурної відповідності освітнього середовища завданням дистанційного навчання. Заслугує на увагу зроблений нами висновок, що створення й використання засобів і технологій відкритого навчального середовища є якісно новим етапом розвитку системи дистанційного навчання. Значну роль у процесі вдосконалення дистанційного навчання відіграє практика її впровадження в зарубіжних країнах.

Цій проблемі присвячені роботи низки вітчизняних науковців. Огляд світових теорій дистанційної освіти, зроблений українськими науковцями протягом останніх років, містив не лише основні характеристики та положення вказаних теорій, а і їх детальний порівняльний аналіз із висновками стосовно можливості впровадження концептуальних теорій дистанційної освіти в освітній простір України. Проаналізовано зарубіжні теорії дистанційного навчання, історію розвитку, обґрунтовано термінологію дистанційного навчання, досліджено класифікації моделей організації нової форми навчання за рубежом і в Україні, а також запропоновано інтегровану схему класифікації моделей дистанційного навчання, з компонентів якої навчальний заклад може створити власну модель залежно від його потреб і можливостей.

Ключові слова: заклад вищої освіти, дистанційне навчання, студент, викладач, правник.

Постановка проблеми. Варто зазначити, що рівень наукового дослідження питань забезпечення дистанційної освіти майбутніх юристів значною мірою визначається станом розробленості теорії та рівнем упровадження й застосування відповідних методів і принципів для практичного вирішення цієї актуальної проблеми. У цьому плані виняткове значення має спрямованість теорії на дослідження системи дистанційного навчання. Як і в інших галузях науки й техніки, теорія є дуже важливою для впровадження дистанційної освіти для правників, тому що вона прямо впливає на практику її здійснення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зміст дистанційного навчання майбутніх правників окреслює здобуття ними фахових знань, умінь і навиків з урахуванням особливостей освітнього процесу у ЗВО, що даватиме змогу досягати високих результатів для їхньої професійної діяльності.

Значну роль для дослідження відіграють теоретико-методологічне обґрунтування основ дистанційної освіти майбутніх правознавців і прогно-

зування тенденцій її розвитку, яким присвятили праці провідні вітчизняні науковці.

Зокрема, В. Василевич дослідив рівень сучасного стану, проблем і перспектив розвитку дистанційної освіти студентів правознавців [1], О. Каліцева з'ясувала роль і значення використання засобів медіаосвіти в процесі фахової підготовки майбутніх юристів [2], Н. Русіна вивчала процес організації дистанційного навчання у вищих юридичних навчальних закладах [3], Т. Філіпенко проаналізував застосування Інтернет-технологій ДСН як інноваційної форми юридичної освіти [4], В. Свідовська значну увагу приділила розкриттю педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх юристів засобами дистанційного навчання [5], М. Криштанович з'ясував застосування інформаційно-комунікаційних технологій при викладанні права у закладі вищої освіти [6].

Мета статті – з'ясувати теоретико-методологічні підвалини функціонування системи дистанційного навчання майбутніх правників.

Виклад основного матеріалу. Необхідно зазначити, що вирішення визначеної наукової проблеми розпочинається насамперед із пошуку, визначення термінів і зазначених ними понять. Найпростішою формою теоретичного пізнання є поняття, які в загальному вигляді розкривають властивості предметів і явищ, відбивають їх вагомі сутнісні ознаки. Тому вагоме значення для з'ясування сутності понять, які визначають зміст дистанційного навчання правників, має систематизація, доповнення та взаємоузгодження відповідного понятійного апарату.

Так, найбільш поширеними є два способи визначення понять. Перший являє собою узагальнене формулювання поняття, яке загалом охоплює всі ознаки поняття (його визначення з допомогою родових і видових відмінностей), а другий включає перелік основних елементів, ознак цього поняття. Обидва підходи є важливими для дослідження процесу дистанційного навчання правників. Ми повністю поділяємо думку Г. Губерної та В. Ілюшенка [7, с. 7], що в науці надзвичайно важлива термінологічна точність, адже в термінах фіксується зміст явища, а їх точність сприяє результативності дослідження, оскільки робить мову науки зрозумілою й точною. Обґрунтування та формування дефініції того чи іншого поняття, явища або процесу – одна з найскладніших процедур наукового дослідження. Поширена навіть думка, що правильне тлумачення наукових понять вирішує майже половину наукового завдання.

Тому вагоме значення для з'ясування сутності процесу дистанційного навчання (далі – ДН) майбутніх правників має систематизація, доповнення та взаємоузгодження відповідного понятійного апарату. Оскільки всі категорії досліджуваної теми є взаємозалежними, для кращого розуміння взаємозв'язку цих категорій спершу важливо окреслити трактування терміна «дистанційне навчання».

Проте є певні труднощі в розумінні поняття «дистанційне навчання». Однією з причин є термінологічна плутанина, відсутність єдиного розуміння змісту базових визначень, пов'язаних із цим терміном. Дослідники нараховують не менше ніж тридцять термінів-еквівалентів, що з'явилися протягом останніх років. До них, наприклад, можна зарахувати такі: «викладання на відстані (teaching at a distance)», «діалогове/онлайн навчання (online learning)», «ресурсно-орієнтоване навчання (resource-based learning)», «мережеве навчання (network learning)», «відкрите навчання (open learning)», «електронне навчання (e-learning)», «безперервне навчання (continuous learning)», «навчання протягом усього життя (life-long learning)», «змішане навчання (blended learning)», «віртуальне навчання (virtual learning)», «дистанційна освіта (distance/distant education)», «гнучке навчання (flexible learning)», «веб-навчання/тре-

нінг (Web-based learning/training)», «комп'ютерне навчання (computer-based learning)», «дистанційне навчання/викладання (distance learning/teaching)», «Інтернет навчання/тренінг (Internet-learning/training)» тощо [8].

Зустрічаються й дещо інші підходи до означення поняття «дистанційне навчання». Як зазначає П. Лузан, термін «дистанційне навчання» з'явився в ужитку в середині 70-х років минулого століття у зв'язку з відкриттям на Заході навчальних закладів нового типу – відкритих університетів. Перший із них засновано в 1969 році у Великобританії, а перша програма дистанційного навчання Development of European Learning through Technological Advance (DELTA) успішно запрацювала в Західній Європі в 1988 році [9, с. 80]. Згодом розповсюдження набув саме термін «дистанційна освіта», основною характеристикою якої є відокремлення вчителя від учня (саме в цьому полягає різниця між дистанційною і традиційною освітою) [10].

У ході наукового пошуку виявлено, що в науковому просторі існують різні тлумачення понять «дистанційне навчання». Варто погодитися з вдалим та актуальним висловом Д. Шеррона: «Дистанційна освіта містить у собі примітний парадокс: вона впевнено затвердила своє існування, але не в змозі визначити, що вона таке» [11, с. 25]. Загалом західні дослідники погоджуються з тим, що немає єдиного широковживаного визначення поняття «дистанційне навчання» априорі. Так, для одного з розробників теорії цього навчання, Ч. Ведемейєра [12], сутністю дистанційної освіти насамперед є незалежність студента. Учений був критичним до тодішніх моделей вищої освіти й підкреслював, що вони використовували застарілі концепції навчання, які гальмували застосування сучасних технологій навчання в навчальних закладах. Науковці Роблер та Едвардс у дослідження «Інтеграція освітніх технологій у навчання» наводять таке визначення цього поняття: «Це процес набуття знань і навичок шляхом опосередкованого навчання, що охоплює всі технології та інші форми навчання на відстані. Дистанційне навчання передбачає викладання за рахунок використання телекомунікаційних технологій, які передають та отримують численні матеріали через голос, відео й дані» [13, с. 192].

Американський професор М. Моор визначає дистанційне навчання як організоване відповідно до навчального плану навчання, що зазвичай здійснюється в місці, відмінному від місця розташування викладача, і, як наслідок, вимагає особливої методики складання навчального плану, спеціальних прийомів викладання, спеціальних способів комунікації за допомогою електронної й інших технологій [14]. Сучасні вчені М. Рена, Паллоф і Кейт Прет і низка інших так визначають

дистанційне навчання: це придбання знань і вмінь через опосередковане одержання інформації й інструкцій із застосуванням усіх видів технологій, а також інших форм вивчення на відстані.

Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що вітчизняні науковці дають схожі визначення поняття «дистанційне навчання». Зокрема, у праці В. Кухаренко дистанційне навчання характеризується трьома складниками: «відкрите навчання, комп'ютерне навчання та активна взаємодія викладача зі студентом із використанням сучасної телекомунікації». Автор підкреслює, що головним у дистанційному навчанні «є спілкування студента з викладачем і своїми колегами», яке здійснюється з використанням електронної пошти, телеконференцій [15]. Термінологічний словник дає таке визначення: дистанційне навчання – сукупність технологій, що забезпечують доставку тим, хто навчається, основного обсягу досліджуваного матеріалу; інтерактивна взаємодія студентів і викладачів у процесі навчання, надання студентам можливості самостійної роботи з освоєння досліджуваного матеріалу, а також у процесі навчання [16].

У Положенні про дистанційне навчання, затвердженому Наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466, зазначається, що дистанційне навчання – це індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу в спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [17].

Отже, автори по-різному визначають поняття дистанційного навчання, але всі вони спільні в тому, що до його визначення входять такі три компоненти: відкрите навчання, комп'ютерне навчання, комп'ютерна система комунікацій. Проаналізувавши й узагальнивши наведені дефініції дистанційного навчання, ми можемо сформулювати його характерні ознаки: відокремленість у просторі та часі студента й викладача; використання різноманітних ресурсів і новітніх технічних засобів навчання; планова системна діяльність, що здійснюється закладом дистанційної освіти; індивідуалізований процес набуття знань, умінь і навичок студентом.

Аналіз вітчизняних і зарубіжних теорій дистанційного навчання правників дає змогу виокремити такі характерні риси дистанційного навчання: гнучкість та асинхронність, модульність, масовість, рентабельність, інтерактивне спілкування учасників освітнього процесу, наявність засобів комунікації (синхронних або асинхронних), сукупності спеціальних педагогічних технологій, орієнтація на самостійну пізнавальну діяльність

студентів, широке застосування освітніх ресурсів Інтернет, специфічні принципи організації електронного навчального матеріалу й оперативність оновлення методичного забезпечення навчального процесу тощо.

Загалом з'ясовані нами теоретико-методологічні основи дистанційного навчання майбутніх правників підтверджують, що дистанційне навчання має значні переваги перед очною формою навчання, а саме :

- оперативні (подолання бар'єрів у просторі та часі, одержання актуальної «свіжої» інформації, швидкий зворотний зв'язок);

- інформаційні (зростає доступність освітньої інформації, що знаходиться на спеціалізованих серверах, постачається студентові за допомогою інтерактивних вебканалів, публікується в телеконференціях, списках розсилання й інших засобах мережі Інтернет);

- комунікаційні (збільшується кількість потенційних учасників навчання, викладачів, студентів, фахівців, які оперативно взаємодіють один з одним за допомогою електронних мереж, і ліквідуються обмеження для проведення Інтернет-занять);

- педагогічні (унаслідок специфіки дистанційних телекомунікацій навчання стає більш мотивованим, інтерактивним, технологічним, а також індивідуалізованим);

- психологічні (створення більш комфортних, порівняно з традиційними, емоційно-психологічних умов для самовираження студента, зняття психологічних бар'єрів і проблем, усунення помилок усного спілкування);

- економічні (студенти й викладачі мають можливість розподіляти час занять за зручним для себе графіком і темпом, вибирати й використовувати для занять найбільш придатну техніку та комп'ютерне устаткування) [18].

Підсумовуючи, ми можемо стверджувати, що навчання студентів з юридичною спеціалізацією засобами дистанційної освіти являє собою нову організацію освітнього процесу, вона не є різновидом або поліпшеним варіантом заочного. Це нова, самостійна, прогресивна форма навчання, яка має більші потенційні можливості. Зокрема, дистанційне навчання дає змогу майбутнім правникам незалежно від часу й місця знаходження отримувати доступ до інформаційних ресурсів, підтримувати індивідуальний зв'язок із викладачами, освоювати матеріал за допомогою інтерактивних форм і методів і створює тим самим сприятливі умови для індивідуалізації освітнього процесу, посилення пізнавальної мотивації й інтенсифікації самостійної діяльності.

Дистанційне навчання має цілу низку переваг, а саме: ефективно організований процес дистанційного навчання дає студенту можливість не тільки здобувати знання в зручний для себе час

і в зручному місці, а й суміщати освітній процес із професійною діяльністю або з навчанням за іншим напрямом, тобто без відриву від виробництва або іншого виду діяльності.

Крім того, використання в освітньому процесі нових досягнень інформаційних технологій сприяє входженню студента-юриста у світовий інформаційний простір, створює рівні можливості для одержання освіти незалежно від місця проживання, стану здоров'я й соціального статусу.

Висновки і пропозиції. Важливо також наголосити, що дистанційне навчання з правових дисциплін повинно мати певну концепцію, налагоджену систему існування, мати в основі психолого-педагогічні основи, тільки тоді подібну форму навчання можна буде назвати ефективною.

Сучасний рівень організації та проведення дистанційного навчання з правових дисциплін має бути забезпечений під час використання новітніх мережових технологій, забезпечення доступу всіх учасників освітнього процесу до комп'ютерів і широкосмугових комп'ютерних мереж, використання сучасних інструментальних систем для організації дистанційного навчання, використання сучасних форм і методів навчання, заснованих на активній самостійній роботі студентів, застосування інтерактивних, мультимедійних електронних засобів навчального призначення, організації спеціальної підготовки викладачів у галузі створення й використання дистанційних навчальних курсів з правових дисциплін із використанням інструментальних програмних систем.

Також необхідно зазначити, що система дистанційного навчання майбутніх правників являє собою не просто сукупність дидактичних технологій, інформаційних ресурсів, програмного забезпечення тощо, вона передбачає також створення таких освітніх програм, які стимулюють активну участь студентів у навчанні, інтегруючи зміст дистанційних курсів та особисті знання студентів.

Список використаної літератури:

1. Василевич Ю.В. Дистанційна освіта студентів юристів : сучасний стан, проблеми, перспективи. *Матеріали Пятої междунар. науч.-практ. Інтернет-конф.* (17–18 июня 2010 г.). URL: www.confcontact.com.2/2010spec_tezil/pe_vasilev.
2. Каліцева О.В. Використання засобів медіа-освіти в процесі фахової підготовки майбутніх юристів. *Вища освіта України* : теорет. та наук.-метод. часопис / НАПН України, Ін-т вищ. освіти. Київ, 2012. Т. 3 : Темат. вип. «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». С. 437–443.
3. Русіна Н.Г. Дистанційне навчання у вищих навчальних закладах юридичних спеціальностей. *Наук. часопис Нац. пед. ун-ту імені М.П. Драгоманова. Серія № 5 «Педагогічні науки : реалії та перспективи»*. 2011. Вип. 28. С. 201–207.
4. Філіпенко Т.В., Мердова О.М. Інтернет-технології в дистанційному навчанні як інноваційна форма юридичної освіти. *Бізнес-Інформ*. 2012. № 8. С. 253–255.
5. Свідовська В.А. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх юристів засобами дистанційного навчання. *Вісник Дніпропетр. ун-ту імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2016. № 2. С. 361–367.
6. Криштанович М.Ф. Організаційні умови застосування інформаційно-комунікаційних технологій при викладанні права у закладі вищої освіти. *Науковий вісник Льотної академії. Серія «Педагогічні науки» / Льотна академія НАУ, м. Кропивницький*. 2019. Вип. 5. 496 с. С. 363–367.
7. Губерная Г.К., Ильющенко В.Г. Власть и управление. *Менеджер: вестн. ДонДУУ*. Донецк, 2003. № 2 (24). С. 7–17.
8. Блощинський І.Г. Сутність та зміст поняття «дистанційне навчання». *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія «Педагогічні науки»*. 2015. Вип. 3.
9. Лузан П.Г. Методи і форми організації навчання у вищій школі : навчальний посібник. Київ : Аграр. освіта, 2003. 232 с.
10. Дистанційна освіта в країнах світу. *Освітній портал*. URL: www.osvita.org.ua/distance.
11. Sherron D., Boettcher J. Distance cearning The Shift to interactivity. *CAUSE Professional Paper Series*. 1997. P. 18–41.
12. Wedemeyer C. Learningatthe Backdoor: Reflections onnon-traditio nallearning inthelifespan. Madison : University of Wisconsin Press, 1981. 298 p.
13. Roblyer M.D., Edwards J. Integratingeducationa ltechnologyintoteaching (2nd ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill, 2000. 242 p.
14. Moore M. Toward a theory of independent learning and teaching. *Journal of Higher Education*. 1973. XLIV (12) P. 661–679.
15. Кухаренко В.М., Рибалко О.В., Сиротенко Н.Г. Дистанційне навчання: умови застосування. Дистанційний курс : навчальний посібник / за ред. В.М. Кухаренка. 3-є вид. Харків : НТУ «ХПІ», Торсінг, 2002. 320 с.
16. Термінологічний словник / авт.-упорядн.: К.Є. Новохатський, К.Т. Селіверстова та ін. Київ, 1998. 106 с.
17. Про затвердження Положення про дистанційне навчання : Указ МОН України від 25.04.2013 № 466. *Урядовий кур'єр*. 2013. № 155.
18. Василевич Ю.В. Дистанційна освіта студентів юристів : сучасний стан, проблеми, перспективи. *Матеріали Пятої междунар. науч.-практ. Інтернет-конф.* (17–18 июня 2010 г.). URL: www.confcontact.com.2/2010spec_tezil/pe_vasilev.

Kryshtanovych M. Theoretical and methodological basis of providing distance learning students

The article is devoted to the study of the essence, theoretical and methodological foundations of the organization and functioning of distance learning in higher education institutions of Ukraine, where much attention was paid to the works of domestic and foreign scientists.

Scientists are thoroughly discovering the content of the new educational paradigm – distance learning, which defines the need to ensure equal access to quality education for all those who wanted to learn, needed to study and who had sufficient opportunities. In the article it is found out that the level of scientific research of distance learning of future lawyers is largely determined by the state of development of the theory and the level of implementation and application of appropriate methods and principles for practical solution of this pressing problem. In this respect, the theory's focus on the study of the foundations of their distance education is of particular importance.

Also, the basic principles of the structure and functioning of distance learning were formulated, which consisted of ensuring technological orientation and structural conformity of the educational environment with the tasks of distance learning. It is noteworthy that we conclude that the creation and use of open learning tools and technologies is a qualitatively new step in the development of the distance learning system. The practice of its introduction in foreign countries plays an important role in the process of improving distance learning.

The work of a number of domestic scientists is devoted to this problem. The review of world theories of distance education, made by Ukrainian scientists in recent years, contained not only the main characteristics and positions of these theories, but also a detailed comparative analysis of them with the conclusions regarding the possibility of introducing conceptual theories of distance education into the educational space of Ukraine. Foreign theories of distance learning, history of development have been analyzed, the terminology of distance learning has been substantiated, the classifications of models of organizing a new form of study abroad and in Ukraine have been substantiated, and an integrated scheme of classification of models of distance learning from components of which an educational institution can determine its components and opportunities.

Key words: *institution of higher education, distance learning, student, teacher, lawyer.*